

Sanatçının kişiliği ve yaratma psikolojisi

Ayla KAPAN EZİCİ¹

ÖZET

Bu yazıda psikiyatrist ve sanat bilimcilerinin görüşleri doğrultusunda, sanatçının kişiliği ve yaratma psikolojisi, ilgili kavramların açıklanmasıyla birlikte tartışılmaktadır. (Anadolu Psikiyatri Dergisi 2005; 6:122-127)

Anahtar sözcükler: Sanat, sanatçı, sanat eseri, yaratıcılık, sanatsal yaratıcılık

Personality of artist and psychology of creativity

ABSTRACT

In this article, in line with the views of psychiatrists and art scientists, issue of personality of the artist and psychology of creativity is discussed through expounding the related terms. (Anatolian Journal of Psychiatry 2005; 6:122-127)

Key words: Art, artist, artistic production, creativity, artistic creation

GİRİŞ

İnsanı doğadaki diğer canlı türlerinden ayıran bir özelliğin de sanat eseri üretmesinin olduğu söylenir. Kuşkusuz insan yaşamı, salt fiziksel gereksinimlerin giderildiği ve çalışmayla geçen bir süreç olsaydı, ne kadar da kuru, yavan, tatsız ve içi boşalmış olurdu. Sinema, müzik, edebiyat, heykel, resim, tiyatro gibi sanat eserlerinden yoksun bir yaşamda insan ruhu aç kalmaz mıydı? Bu yazıda F. Schiller'in söylediği gibi, kişiyi kendi durumunun ve yaşamının üzerine çıkaran, yaşama kuşbakışı baktıran,¹ sanatçı açısından yaratma güdüsünü doyuma ulaştıran, sanatı paylaşanlar için de estetik bilinçlenmeyi geliştiren ve ruhsal, duygusal doyum sağlayan,² insanlar için böylesine önemli bir unsurun üreticisi olan "sanatçının" kişiliği ve

yaratma psikolojisi, öncelikle ilgili kavramlardan sanat, sanat eseri, sanatçı, yaratıcılık, sanatsal yaratıcılığın tanımlanmalarıyla birlikte tartışılacaktır.

SANAT

Üç bin yıldır sanat uygulayıcıları ve sanat bilimcilerince tanımlanmaya çalışılan sanat olgusu konusunda ilk tanımı getirenlerden Aristoteles'in sanatı taklit (mimesis) olarak nitelemesi, Romantik dönemde sanatın bir içe doğma, coşma, taşma, akıl ve mantığın baskısından uzaklaşma¹ olarak tamamlanmıştır. Fransız heykel sanatçısı Rodin'e göre sanat, dünyayı anlamak ve anlatmak isteyen bir düşünce çabası,² Freud'a göre erişkinin, yaşam karşısındaki tavrı, oyun keyfi, ya da başka bir tanıma göre gerçekliğin ötesine atılan bir adım, ıstıra-

¹ Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Tiyatro-Oyunculuk Ana Sanat Dalı, ADANA

Yazışma Adresi: Dr. Ayla KAPAN EZİCİ, Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Balcalı/ADANA

E-posta: aylak1111@yahoo.com

bin kendisi değil ancak ıstırapın teatral betimlemesidir.³ Nitekim Gombrich, "Sanatadiverilen bir şey yokturalında, salt sanatçılar vardır."² derken; Tolstoy, sanat olgusunu insanın her zaman duymuş olduğu bir duyguyu kendinde canlandırdıktan sonra, bu duyguyu başkalarının da aynıyla duyabilmesi için, devinim, çizgi, renk, ses ya da sözcükler aracılığı ile onlara aktarması⁴ olarak yorumluyor.

"Sanat nedir?" sorusuna bugün bile ortak bir yanıt verilemiyor olmasının bir nedeni de, bilimden daha önce insanın yaşamında var olan sanatın tarihinin, insanlığın tarihiyle yan yana, iç içe ilerlemesi, gelişmesi, boyut ve görüntü değiştirmesi olabilir.

SANAT ESERİ

Sanat kavramının kapsamı içinde bulunan sanat eseri, en genel ifadeyle bir yaratıcıya (bir sanatçıya) bağlı, onun tekniğini, üslubunu, dünya görüşünü, insan anlayışını imleyen, özgün, tek ve yeni bir ürün olarak tanımlanabilir.²

Sanat eserini yaratıcılığın psikoloji, psikiyatri ve felsefesi bağlamlarında irdeleyen, "Yaratma Cesaleti" adlı kitabın yazarı R. May, sanat eserinin tanımlanmasında sanat ile özgün sanat arasındaki ayrımı ortaya koyar ve bir ürünün sanat eseri olduğunun kabul edilebilmesi için önce sanatçının, eserinin "sanat eseri" olduğunu kabul etmesi gerektiğini söyler.⁵ Bu düşünceye karşıt görüşe göre ise sanatçı, "Ben yaratıcıyım, benim eserim bir yaratı ürünüdür." diyemez, dememelidir. Ancak alıcılar o sanatçıya, yaratıcı ve onun sanat eserine de yaratı sıfatını yükleyebilirler. Bu yükleme bazen yıllar, on yıllar alabilir, bazen de hemen gerçekleşebilir.² Sanat eseriyle ilgili bir başka tanımlama da, "anlamsızlık korkusu"nun "ölüm korkusu"ndan daha yaman olduğunu bilen Soljenitsin'e aittir. Yazar, sanat eserinin, ölüm korkusunu sanatıyla aşmaya çalışan sanatçının ürünü olduğunu öne sürer.⁶

Sanat konusunda olduğu gibi sanat eserinin tanımlanmasında da farklı yaklaşımların bulunması kaçınılmaz gibi görünüyor.

SANATÇI

Sanat ve sanat eseri tanımları bizi, bu tanımların var edilmesinde çıkış noktası olan kişiye,² sanatçının kim olduğu sorusuna götürüyor. Genel anlatımla yaratıcı, sanat üreten, sıra dışı özellikleri bulunanlar; ereği Eros'un öncülüğünde güzelliğe erişmek, yaratma isteğini güzelde ürün vererek doyurmaya

çalışmak olan¹ kişilere sanatçı denilse de, sanat eserinin karmaşıklığı sanatçının söz konusu bu tanıma sığmadığını kanıtlıyor gibidir.

Sanatçı, hayal kurma yetisi olan, bir duygu ve duyarlılık gücü bulunan kişidir, kuşkusuz. Ancak onun kesin bir tanımlamayla sanatçı niteliğine bürünmesini sağlayan algılama biçiminin özgünlüğüdür. Her ürünün sanat eseri, her yaratıcı insanın da sanatçı tanımına sığmamasının nedeni burada yatmaktadır. Platon'dan beri "gerçek sanatçı" denildiğinde kastedilen, yeni bir gerçekliğe yaşam veren, insan bilincini genişleten, kendi varlığını ortaya koyan kişidir.⁵

Romantiklere göre sanatçı, doğanın canlı ve evrimsel özüyle birlikte, Tanrı dolu yaşam gerçeğini ve kendi karanlık, gizemli iç dünyasını da görebilen olağanüstü bir varlık, bir dahi, bir peygamberdir. O, dünyada yaşayanların fark edemedikleri, bu nedenle acı çektikleri, şaşkınlığa düştükleri çelişkileri gören, bunları nesnel bir bakışla değerlendiren, bu nedenle sıradan insandan daha üstün bir varlıktır. Sıradan kişilere aşılmaz gelen sorunlar onun için bir şakadır. Yaşamı bir oyun gibi algılar ve giderek yaşama olduğu gibi kendi sanatına da kuş bakışı bakmaya başlar, çelişkileri görüp onları dengeleme ve uzlaştırma olgunluğuna ulaşır.¹

Başka bir görüşe göre ise sanatçı, sorunları çözme becerisi olan ve bu bağlamda sanatı araç olarak kullanan, doğanın içindeki sanatı fark edip, onu oradan çıkarabilendir. Erineç daha teknik bir tanımlama getiriyor ve bir kimseye sanatçı niteliğinin yüklenebilmesi için iki kanıtı gerek olduğunu belirtiyor. Bu kanıtlardan birincisi, bir sorunun varlığı ve bu soruna verilen yanıt; ikincisi ise, bu yanıtı ortaya koyabilecek teknik bir becerinin var olmasıdır. Sorunun ve yanıtın sanatçıya yaratıcı niteliğini kazandırdığını, teknik becerinin de onu usta aşamasına yükselttiği belirtilmektedir.²

Tüm bu tanımlardan sanatçının yaratıcı, sanat üreten, sıra dışı özellikleri bulunan, güzelliğe ulaşma çabasında olan, yeni bir gerçekliğe dikkat çeken, doğaya ve Tanrıya tanıklık ettiği gibi kendi içsel dünyasını da görebilen, bir dahi, bir peygamber, sıradan insanın göremediği gerçekleri ve çelişkileri görme yetisinde olan, yaşam gerçeğine kuşbakışı bakan, sorunlarla incelikle alay edebilen ve bu sorunları çözme becerisine sahip, yaşamı oyun gibi algılayan bir "insan" olduğu saptaması yapılabilir.

YARATICILIK

Yaratıcılık sözcüğü sanat ve bilim alanında olduğu gibi yaşamın hemen pek çok alanında da kullanılır. Yaratıcılığın eylem hali olan yaratma ediminin, bireyin doğal bir dürtüsü, var oluşa yeni şeylerin katıldığı bir zihinsel süreç olmasının yanı sıra, insanın uygarlaşmasıyla ortaya çıktığı ve insan olma özelliklerinden biri olduğu düşünülebilir.⁷

İnsan, yaratarak varlığını anlatıma kavuşturur. Bu durumun, yaratıcılığın var oluşunun zorunlu bir devamı olduğu⁵ söylenebilir. Kişinin kendisiyle dış dünya arasında var olduğunu hissettiği bir boşluğu doldurma ya da bir bağlantısızlığı giderme dürtüsünden doğduğu⁸ düşünülen yaratıcılık olgusunun, kişiye özgü olduğu² gerçeği kabul edilebilir bir gerçektir. Bu belirlemeden hareketle, kişiye özgü bu özelliğin ortaya çıkış koşullarını betimleyen Doğulu düşünür Krişnamurti'ye göre, yaratıcılığı tetikleyen unsur hoşnutsuzluktur ve ancak hoşnutsuzluğun olgunlaşmasıyla yaratıcılık süreci başlayabilir. Ama sözünü ettiği yaratıcılık yolu ilahi bir yol, gerçeği ve Tanrıyı bulmanın yoludur. O'na göre, "Tam da Tanrının kendisi bu yaratıcılık durumudur."⁹

Ölümsüz olmanın olanaksızlığını bilen insan, belki de sanal bir savunma içgüdüleriyle yaratıcılığını harekete geçirerek, verdiği ürünlerle ölümünün ötesine ulaşmaya çabalamaktadır. Bu durum ise, yaratıcılığın önemini ve yaratıcılık-ölüm ilişkisinin yüzleşilmesi gereken bir sorunu olarak⁵ ortaya çıkmaktadır. Kuşkusuz herkes yaratıcı bir yetenekle dünyaya gelmiştir ve doğasındaki ölümsüz olma güdüsüyle bu yeteneğine bir çıkış yolu bulma gereksinmesi duyar.¹⁰

"Yaratıcılığın açıklanamayacağını, kendinden önce gelen hiçten türediğini, özgürlüğün gizi olduğunu ancak tüm bu açıklamalara karşın yaratıcı edimin kavranamayacağını"⁵ öne süren May, bizleri yine karmaşık bir durumla karşı karşıya bırakıyor.

Kuşkusuz yaratıcılık söz konusunu olduğunda ilk aklımıza gelen, yaratıcılık kavramının sanatsal yönüdür. Şimdi kavramı bu bağlamda açıklamaya çalışalım.

SANATSAL YARATICILIK

Rus yazar A. Çehov, yaratıcının, yaratma sürecinde bir sorununun olması gerektiğini ve bunu bilinçli bir plan içinde yapmak zorunda olduğunu¹ savlar. Yara-

tıcılığın ortaya çıkması için "çarpılacak bir duvar olması" gerektiği söylemiyle, huzurlu ve mutlu bir yaşamın sanatsal yaratıcılığı tetiklemiyor olması olgusu, sanatçıların neden hep mutsuz insanlar oldukları genellemesine⁸ götürebilir mi?

Kendiliğindenlik ve sınırlamalar arasındaki gerilimde ortaya çıkan ve baskı altına alındığında sanat biçimlerine yönelen¹¹ sanatçının yaratıcılık dürtüsü, gücünü Dionysos (coşku) ve Apollon (akıl) karşıtlığından alır. Estetik ve sanat kuramcısı Kagan, sanatta yaratıcılık ögesinin iki şekilde ortaya çıktığını söyler: Birincisi, hayal gücünün yaratıcı etkinliğiyle yaşamın imgesel modelini çizerek zihinsel bir etkinlik biçiminde; ikincisi, taştan, metalden, seslerden, sözcüklerden, vücut hareketlerinden sanatsal bir içeriğin nesnel taşıyıcısını var ederek pratik-maddi bir yaratım ve emeğin özel bir biçimi olarak ortaya çıkar.¹²

Nietzsche'ye göre, yaratıcılığın ortaya çıkması için bilincin ölmesi gerekir. Buna göre, sanatsal yaratımın bilinçli bir çaba olmadığı, dolayısıyla akla aykırı olduğu söylenebilir.¹ Ancak sanatsal yaratıcılığın var olmayandan oluşturmak gibi mistik, metafizik bir anlamının olduğu düşünülmemelidir. Sanatsal yaratıcılık "algı yetisi üzerine düşlemek, bir imleme yetisi katmak, bunun için de sezgi gücünü kullanabilmek"² demektir.

Kişiden kişiye, şiir, resim gibi disiplinden disipline farklılıklar gösteren yaratıcılık süreci ve yaratıcılığın çok çeşitli, yüzeysel belirtileri hakkında bugün daha fazla bilgi toplanmış olsa da, yine de derinlikli olarak neler yaşandığı, nasıl bir süreçten geçildiği tam olarak bilinmemektedir.⁷

SANATÇININ KİŞİLİĞİ VE YARATMA PSİKOLOJİSİ

Picasso'nun "ben aramıyorum, keşfediyorum" olarak açıkladığı yaratma formülünün, bir diğer ressam Sezan'da "ben çalışarak arıyorum"a dönüşmesi¹⁷ bile sanatçı kişiliğinin karmaşıklığı ve farklılığı konusunda ipuçları taşımaktadır. Bu karmaşık kişilik yapısı ve yaratma psikolojisi doğal olarak psikiyatrist, psikolog ve sanat eleştirmenlerinin ilgilenmesine, tartışmasına yol açmaktadır.

S. Freud bu konudaki en etkili kuramı geliştirmiş bilim insanlarından. Geliştirdiği kuram bir tartışma ortamı yaratmış, farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına kaynaklık etmiştir. Freud ve için-

de bulunduğu anlayış, sanatsal yaratıcılığın, kişinin (sanatçının) hastalıklı (nevrozlu) olduğunun bir kanıtı olduğunu belirterek, sanatçıyı "hasta insan" kategorisine sokar. Dostoyevski, Beethoven gibi sanatçılar ve eserleri üzerinde yaptığı araştırmalar sonucunda Freud, sanatçının baskı altında tuttuğu dürtülerini, itilerini, düş gücü ve imleme ile doyuma ulaştırmaya çalıştığını öne sürer. Sanatçının yaratma nedenlerinin gerisinde yaşam öyküsü, kişiliği ve davranışları yatar. Örneğin, Dostoyevski'nin babasına olan nefreti, onun ölmesini istemesi ama bundan suçluluk duyması Karamazov Kardeşler adlı romanında yansımaları bulur.¹³ Freud, sanatçıyı içe dönük, içgüdüsel gereksinimlerinin baskısı altında, onur/güç/servet/ün ve kadınların sevgisini kazanma arzusunda, fakat doyumsuz biri olarak tanımlar; kendini doyumsuzluk içinde hisseden sanatçının, yaşamsal gerçekle bağını kopardığını ve böylece tüm dikkatini düş gücünün kapsadıklarını gerçekleştirmeye yönelttiğini² söyler.

Sanatçının kişilik incelemesi konusunda benzer yaklaşımlar vardır. Yaratıcı insanların ortak kişilik özelliklerini maceraperestlik, isyankarlık, bireycilik, oyunculuk, sadelik, inatçılık, otoriteye direnç gösterme, geleneksel olanın dışına çıkma eğilimi, duyarlı, sanatı söz konusu olduğunda tüm dikkatini ona odaklayan, sanatını tek amacı haline getirebilen, mükemmeliyetçi, ayrıntıcı, yabancılaşma ve yalnızlık duyguları içinde olmak diye sıralayan Doksat, Eski Yunan'dan bu yana yaratıcılık ile delilik arasında bir bağlantı kurulduğunu, bu tartışmanın daha sonra da sürdüğünü¹⁴ vurgular. Benzer bir yaklaşımı, Mumcu'nun yaratıcılığın bilinç dışından ortaya çıktığını ve deliliğin sanatsal yaratıcılığı kamçıladığını¹⁵ öne süren sözlerinde de buluyoruz.

V. Woolf'un ağır depresif dönemlerin ardından gelen şiddetli manik dönemlerde yaratıcı bir kişilik sergilemesi,⁸ kişinin psikolojik sorunlarının yaratıcılığını tetiklemesi olasılığıyla ilgili olabilir mi? Bu düşünceyi onaylayan görüşe göre, nevrotik kişilik yapısı sanatçı olma özelliklerini kendinde barındırır ve bu durum sanatsal yaratıcılığı ortaya çıkartır.¹⁵ Bu görüşü destekleyen bir araştırma sonucu, özellikle sanatçıların, kişilik özellikleriyle toplumun genelinden çok, mani ve depresyon hastalarıyla benzeştiği saptamasını kanıtlar niteliktedir.⁸

Kuşkusuz, çocukluk dönemi ve yetiştirme/yetiştirilme koşulları her insanın kişiliğinde ve sonraki yaşamında etkilidir. Bu etkinin sanatçının eserini yaratmasına kaynaklık ettiği, hatta yarattığı eser yoluyla

sanatçının saplantı haline getirdiği çocukluk sorunlarıyla yüzleştiği ve bu sayede saplantılarından kurtulduğu düşüncesi dikkate değer bir yaklaşımdır.

Yetiştirme/yetiştirilme sürecinin sonucunda edinilen kişilik özelliklerinin sanatçının sanatına yansımaları olduğunu, toplumun en değerli kişilerinin çok kötü çocukluk koşullarından geldiğini, çocukluklarında yaşadıkları travmalarla sonra yarattıkları arasında önemli bir ilişkinin bulunduğu düşüncesini kabul edenlerden biri de Farson'dur. Adler, Beethoven'ın sağırılığı örneğinden yola çıkarak yaratıcı bireylerin yaratıcı edimleriyle, bir eksikliği ya da organ işlev yetersizliğini giderme çabası içinde olduklarını⁵ öne sürerek Farson'a ve bu anlayıştaki yaklaşımlara katıldığını göstermiştir.

Sanatçının kişiliği ve yaratıcılığı konusundaki karşıt görüş C.G. Jung'dan gelir. Jung bu konudaki düşüncelerinin ilk basamağında, sanat uğraşının doğal olarak sanatçı açısından psikolojik bir yönünün bulunduğunu, ancak, psikoloji-sanat ilişkisi söz konusu olduğunda, sanatın özüne zarar vermeyen bir yaklaşım içinde olmak gerektiğini, gerçekte sanat eserinin ne olduğuna sanat estetikçilerinin karar verebileceğini belirtiyor. Ancak sağlıklı bireylerin sanat eseri yaratabileceklerini söyleyen Jung'a göre, psikanalist bir nevroz olgusunu, mesleğinin merceği ile bakarak bir sanat yapıtı gibi görebilir. Fakat sanat yapıtının tıpkı nevroz gibi aynı psikolojik koşullar altında doğduğu tartışılmaz gerçeğine karşın, akli başında, meslekten anlayan birinin patolojik bir olguyu sanat yapıtıyla karıştırmayacağını, ister nevrozlu bir aydın için, ister şair için isterse normal bir insan için olsun, söz konusu koşulların aynı ve değişmeden kaldığını söyler. Bu insanların hepsinin ana-babalarının bulunduğunu, her birinde bir baba ya da ana kompleksinin söz konusu olduğunu, hepsinin cinselliği tanıdıklarını, dolayısıyla bu kişilerin de bazı ortak ve insana özgü güçlüklerinin olmasının olağan olduğunu belirten Jung, tüm bunların her normal insanda da görülecek şeyler olmasını bir sanat yapıtının eleştirilmesinde belirli bir kazanç sayılamayacağını vurgular.¹⁶

Jung'un yaklaşımına en büyük desteği verenlerden biri, varoluşçu psikiyatrist May'dir. May, sanatçının yaratma nedenini toplumdaki değerleri sarsılmış, benlik ve trajedi duygusunu yitirmiş "yalnız" bireyin, ancak yaratıcı bir süreç içine girerek kendisinin bilincine varması, benliğini tekrar bulması olarak açıklar. O'na göre, bilinçsizlik kendinden

geçmenin ötesinde, kendisiyle tümleşmiş, bilinçli bir itiyile dönüştürülen bir enerji olarak⁵ nitelendirildiği yaratıcılık olgusu; ancak kendi özel kültürümüzdeki önemli bir psikolojik sorunla bütünleşebilir. Örneğin, Van Gogh delirebilir, Gauguin içe kapanık bir insan olabilir, Poe alkolik olabilir, Virginia Woolf ciddi bir çöküntü içine girebilir¹¹ (hatta intihar edebilir). Ama bu durum, May'e göre o insanların hasta olduğu anlamına gelmez. Bir kişilik özelliği olarak yaratıcılık ve özgünlük olgularının kültürlerine uymayan (belki aykırı) kişilerde bütünleştiğinin açık olduğunu, ama bu durumun yaratıcılığın nevroz sonucu ortaya çıktığı düşüncesini destekleyemeyeceğini vurgular. Savlarında haklı olduğunu göstermek için "Eğer yaratıcılık nevrozla bütünleşiyorsa, sanatçıların nevrozu tedavi edildiğinde artık yaratmayacaklar mıdır?" sorusunu sorar. "Yeteneğin hastalık, yaratıcılığın da nevroz olduğunu öne süren bu savlara karşı gerçekten güçlü bir tavır almalıyız."⁵ diyerek tepkisini ortaya koymuştur.

May, nevrotik bir insanın da tıpkı sanatçıda olduğu gibi yalnızlık, hiçlik, yabancılaşma duygularıyla boğuştuğunu; ancak sanatçı bu duygularını yaratıcılığı aracılığıyla ortaya koyarken, nevrotik kişinin bunu yapamadığını, bu çelişkileri yaratıcılığa dönüştürememenin yetersizliği ve bu duyguları reddetmenin olanaksızlığı arasında sıkışıp kaldığını öne sürer. Sanatçının nevrotik olarak kabul edilmesine karşı olsa da, "iyi-uyumlu" insanların büyük ressamlar, heykeltıraşlar, yazarlar, mimarlar, müzisyenler olmalarının çok nadir olarak karşımıza çıktığı⁵ saptamasında bulunarak, yine de sanatçı insanın ayırıcı özellikler taşıdığını kabul eder. O'na göre sanatçılar, genellikle kendi iç dünyalarına dönük, yumuşak huylu bireylerdir. Ancak, tam da bu özellikleri (yumuşak huylu olmaları) onlara, baskıcı bir toplum açısından çekinilecek kişiler olma niteliği kazandırıyor. Çünkü sanatçı, doğası gereği "kafa tutma" gücünü kendinde görendir, "asi"dir. Sanatçıların gündelik, duygusuz ve sıradan olandan hoşlanmadıklarını, hep yeni arayışlar içinde bulunduklarını, yeni dünyalara açılma fikrini benimsediklerini, böylece "soyun yaratılmamış vicdanı"nın yaratıcıları olduklarını⁵ savunan May, yaratma sürecinde sanatçının sıra dışı, yoğun bir süreç içinde bulunduğunu kabul eder. Kalp atışları hızlanır, kan basıncı yükselir, dikkati bir noktaya odaklanır, çevreyle bağlantısı kesilir, yemek, içmek, uyumak gibi fiziksel gereksinimlerini unuttur, yorulmaksızın, kesintisiz çalışır. "Sanatçının

eserini yaratırken kaygı ya da korku duygusuyla değil, sanatçıda mutluluk ya da haz kavramlarının yerine geçen coşku duygusuyla ürettiğini"⁵ öne sürer.

Sanatsal yaratıcılıkla akıl hastalığı arasında ilişki olmadığını düşünen bir başka görüşe göre de, geçmiş yüzyıllarda dehanın delilikle aynı saflarda görüldüğü, ancak bu görüşün artık kabul edilmediği, akıl hastalığında bireyin toplumla bağlarını koparıırken, sanatçının gördüklerini, bildiklerini, birikimini başkalarıyla paylaşan, sanatını bunları iletmenin aracı unsuru olarak kullanan kişi olduğu¹⁵ savunusu yapılıyor. Bundan da, yukarıda sözü geçen Nietzsche'nin yaratıcılığın ortaya çıkması için bilincin ölmesi gerekir sözlerine karşın, sanatçının yaratıcılık olgusunun ve yaratma sürecinin, son derece "bilinçli" bir çabanın sonucu olduğu çıkarsamasını yapmak yanlış olmayacaktır.

Sanatçının kişiliği konusunda bu iki farklı yaklaşım dışında diğer bir yaklaşım daha bulunmaktadır. Rank, insan tiplerini normal ve nevrotik olarak tanımlayan psikolojiyi kabul etmediğini ve üçüncü bir insan tipinin, psikanalizin hasta yorumundan kurtarıp kendi başına yaratıcı bir tip olarak sanatçı kişiliğini ortaya koyduğunu⁵ söyler. Kagan'ın görüşleri de Rank'ı destekler niteliktedir. Kagan, sanatçının kişiliğini, diğer kişilik tiplerinden ayıran özellikleri yönünden incelemek gerektiğini, psikolojik ve estetik bağlamda sanatçının insan kişilikleri içinde kendine özgü bir yapısının olduğunu savunur. Kagan'a göre sanatçının yaratıcı kişiliği, günlük yaşamdaki kişiliği değildir; ikisi arasında uçurum da yoktur. Tersine, iki kişilik yönü birbirine organik olarak bağlıdır, biri diğerini besler. Ancak, tam bir özdeşlik yoktur.¹²

Sonuç olarak, burada söz konusu edilen saptamalarla birlikte, sanatçının kişilik özellikleri ve yaratma nedenleri olarak sıralanabilecek görüşlerden bazıları da şunlardır: Yaşamı bir oyun gibi algılamak, yaşamsal sorunlara şaka duygusuyla yaklaşabilmek, yaşama ve sanatına yukarıdan bakabilmek, yaşamsal çelişkileri fark edip dengeleme ve uzlaştırma olgunluğunda olmak,¹ ölüme meydan okuma ve daha çok sevilme arzusunda olmak, kişiliğini bulabilmek, kendini dengelemek, yaşamını anlamlı kılmak için yaratmak,² ilgi çekmek, önemsenmek.¹⁰

Şövalenin arkasındayken tüm dünyada tek başına olduğu duygusuyla, sakince, pür dikkat resmini

yaparken son derece etkileyici bir görünüm sergileyen Sezan'ın,¹⁷ eserini ortaya çıkarmaktan başka hiçbir kaygısı olmasa gerektir. O'nun ve eserleri hakkında kim ne düşünürse düşünsün. İnsanın sanata gereksinimi sürdükçe sanat var

olacak ve insanlığın tarihiyle özdeş, sanat, sanatçı, yaratıcılık kavramları insan beyninin ve kişiliğinin tüm sırları çözülene dek tartışma süreceği gibi görünüyor.

KAYNAKLAR

1. Şener S. *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. İstanbul, Adam Yayınları, 1982, s.21, 22, 114, 131, 152, 153, 155.
2. Erinc SM. *Sanat Psikolojisine Giriş*. İkinci baskı, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2004, s.28, 29, 35, 38, 47, 93, 94, 97, 98, 99, 101.
3. Lentricchia F, McAuliffe J. *Katiller, Sanatçılar ve Teröristler*. B Yıldırım (Çev.), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004, s.2.
4. San İ. *Sanat ve Eğitim*. Ankara, Ütopya Yayınevi, 2003, s.83.
5. May R. *Yaratma Cesareti*. A Oysal (Çev.), İkinci baskı, Metis Yayınları, 1994, s. 11, 36, 51, 56, 57, 61, 62, 67, 123.
6. Alatlı A. *Gogol'un İzinde - 1. Kitap Ayınlanma Değil Merhamet*. İstanbul, Everest Yayınları, 2004.
7. Alper Y. *Freud'dan bugüne yaratıcı - sanatçı psikodinamiğine bakış*. XI. Anadolu Psikiyatri Günleri (5-8 Haziran 2002), Adana.
8. Tozar Z. *Delilik ve dahilik*. O ince çizgi. Bilim ve Teknik Dergisi, Ankara, Ekim 2002, sayı 419.
9. Krişnamurti. İç Özgürlük. İ Güngören. (Çev.), İkinci baskı, İstanbul, Yol Yayınları, 1988, s.53, 54.
10. Egri L: *Piyas Yazma Sanatı*. STaşer (Çev.), İstanbul, Yazko, 1982, s.12, 13.
11. Şahiner R. *Yaratıcı Bir Cesaret Üzerine*. İstanbul, Cumhuriyet Dergi Eki, 14 Ekim 1999.
12. Kagan M. *Güzellik Bilimi Olarak Estetik ve Sanat*. A Çalışlar (Çev.), İstanbul, Altın Kitaplar, 1982, s.290, 344-346.
13. Freud S. *Sanat ve Edebiyat*. E Kapkın, AT Kapkın (Çev.), İstanbul, Payel Yayınevi, 1999, s.430-432.
14. Doksat MK. *Transandan'ın (Mistik ve Artistik Yaşantıların) ve Yaratıcılığın Psikolojisi, Psikolojisi, Psikobiolojisi*. <http://abone.turk.net/doksat>
15. Ay YZ. İÜHA İ.Ü. İletişim Fakültesi. NTVMSNBC. 15 Mayıs.
16. Jung CG. *Analitik Psikoloji*. E Gürol (Çev.), İstanbul, Payel Yayınevi, 1997, s.308-309.
17. Batrakova SP. *Ot Sezanna K Picasso (Sezan'dan Picasso'ya)*. MP Kotovskaya, SA İsaev (eds.): Gosudarstvenni Institut Teatralnogo İskusstva (GİTİS), Moskova, 1991, s.277-279.